

17 Kolonializm w drugiej połowie XIX w.

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XXXIII. Europa i świat w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku.

Uczeń:

3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych Ameryki i Japonii.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1) charakteryzuje podział polityczny świata u schyłku XIX wieku.

CZAS ZAJĘĆ

2 godziny lekcyjne

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: 1840, 1857–1859, 1880–1881, 1881–1899, 1884–1885, 1887, 1899–1902
- postacie: Cecilla Johna Rhodesa, Ottona von Bismarcka, Leopolda II, Mohandasa Karamchanda Gandhiego (Mahatmy), Mahdiego (Muhammada Ahmeda)

ROZUMIE

- pojęcia: kolonializm, metropolia, ideologia kolonialna, protektorat, kolonia, dominium, „rozdrapywanie Afryki” („wyścig o Afrykę”), konferencja berlińska, Burowie, wojny burskie, powstanie Mahdiego, powstanie sipajów, Indyjski Kongres Narodowy, Imperium Brytyjskie, Indochiny, Związek Indochiński (Indochiny Francuskie), imperia- lizm, imperium kolonialne, europeizacja
- założenia ideologii kolonialnej

POTRAFI

- omówić przyczyny i skutki kolonializmu w XIX w.
- scharakteryzować ekspansję kolonialną w Afryce i Azji
- opisać najważniejsze konflikty kolonialne
- wyjaśnić różnicę pomiędzy protektoratem, kolonią, dominium
- scharakteryzować podział polityczny świata u schyłku XIX w.

Materiał realizowany na pierwszej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat i główny cel lekcji.

Prosimy o przypomnienie:

► Które państwa brały udział w kolonizacji świata w epoce wczesnonowożytnej?

II. ROZWINIĘCIE

Pytamy uczniów, czy ich zdaniem kolonizacja i kolonializm to to samo. Jeśli nie, to czym się różnią między sobą te pojęcia. Gdyby to rozróżnienie okazało się zbyt trudne, można wykorzystać film *Kolonializm – o co w nim chodziło?* (w całości lub wyświetlając tylko jego fragment, np. do minuty 2:27). ►

Opowiadamy, jakie państwa straciły swoją pozycję jako mocarstwa kolonialne i dlaczego oraz jakie stały się potęgami kolonialnymi w XIX w. Prosimy o zapoznanie się z treścią mapy w podręczniku (m4, s. 179), następnie uczniowie wykonują polecenia 2 i 3 (s. 179).

Zadajemy pytanie:

► Jakie były przyczyny intensywnej kolonizacji w XIX w.?

Rozdajemy karty pracy ► , po czym prosimy o przeczytanie podrozdziału podręcznika *Rozwój ideologii kolonialnej* (s. 178) oraz wykonanie zadań 1 i 2.

Wskazując na liczbę kolonii brytyjskich w Afryce, polecamy zapoznanie się z materiałem (m3, s. 178). Następnie prosimy uczniów, aby wyjaśnili, w jaki sposób autor karykatury zobrazował politykę kolonialną Wielkiej Brytanii w Afryce oraz postać Cecila Johna Rhodesa.

Uczniowie czytają podrozdział podręcznika *Protektoraty, kolonie, dominia* (s. 178–179), a potem na jego podstawie określają różnice pomiędzy poszczególnymi rodzajami terenów zależnych.

Wprowadzamy pojęcie „rozdrapywanie Afryki” („wyścig o Afrykę”). Tłumaczymy, dlaczego dopiero w drugiej połowie XIX w. ekspansja Europejczyków w głąb kontynentu gwałtownie przyspieszyła.

Prosimy o zapoznanie się z materiałami w podręczniku (m5 i m6, s. 180–181) oraz wykonanie poleceń 1 i 2 (s. 180). Na podstawie mapy (m4, s. 179) analizujemy z uczniami, jak przebiegał podział Afryki po konferencji berlińskiej. Pytamy:

► Które państwa w Afryce pozostały niepodległe?

► W jaki sposób waszym zdaniem udało się tym państwom utrzymać niepodległość?

W kilku słowach opowiadamy o losach Etiopii i Liberii.

Tłumaczymy klasie, kim byli Burowie i w jaki sposób utworzyli swoje państwa – Transwal i Oranię. Prosimy uczniów, aby odszukali te państwa na mapie (m4, s. 179). Opowiadamy, jak doszło do wybuchu pierwszej wojny burskiej i jak się ona zakończyła. W trakcie omawiania drugiej wojny burskiej można odtworzyć fragment audycji Polskiego Radia *Wojny burskie. Starcie Dawida z Goliatem* (minuty od 0:00 do 2:22) dostępnej w Internecie. ►

Opowiadamy o traktowaniu Burów przez Anglików i polecamy lekturę tekstu źródłowego (m8, s. 182). Przy omawianiu zagadnienia obozów dla Burów, warto wykorzystać zdjęcia lub fragmenty artykułu *Angielskie obozy śmierci dla Burów* opublikowanego w Internecie. ►

Prosimy uczniów o wykonanie polecenia 1 zamieszczonego w podręczniku (s. 183) i zadania 3 w kartach pracy.

Wprowadzamy postać Leopolda II, króla Belgii, i opisujemy, w jaki sposób zarządzał on swoją kolonią – Kongiem. Można odtworzyć uczniom fragment audycji *Leopold II – demoniczny król Belgów* dostępnej na stronie Polskiego Radia. ►

Warto też wspomnieć o osobliwej rozrywce, jaką dla Europejczyków było tzw. ludzkie zoo, w którym mogli oni oglądać mieszkańców Afryki żyjących w niby-naturalnych warunkach.

Następnie uczniowie wykonują zadanie 4 z karty pracy.

W dalszej części lekcji w kilku zdaniach przedstawiamy przyczyny i skutki wybuchu powstania Mahdiego w Sudanie.

III. PODSUMOWANIE

Prosimy o scharakteryzowanie przebiegu kolonizacji Afryki.

METODY KONTROLI

Pytamy:

- Czym było „rozdrapywanie Afryki” („wyścig o Afrykę”)?
- Jakie były przyczyny wybuchu wojen burskich?
- Na czym polegała polityka imperializmu i w czym się przejawiała?

PRACA DOMOWA

Wyjaśnij, jaką rolę odgrywały kolonie w polityce mocarstw europejskich.

Materiał realizowany na drugiej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat (*Kolonializm w Azji*) i główny cel lekcji (*Dowiem się, jak przebiegała kolonizacja Azji w drugiej połowie XIX w.*).

Pytamy uczniów, czym było „rozdrapywanie Afryki” („wyścig o Afrykę”).

II. ROZWINIĘCIE

Prosimy o zapoznanie się z treścią infografiki zamieszczonej w podręczniku i wykonanie dodanych do niej poleceń (s. 184). Omawiamy zasięg imperium kolonialnego Wielkiej Brytanii (wskazując na punkty strategiczne typu Kanał Sueski, cieśniny, szlaki handlowe).

Pytamy, dlaczego Indie nazywane były perłą w koronie brytyjskiej. Przedstawiamy, jakie korzyści z eksploatacji Indii osiągała Wielka Brytania oraz jak traktowano miejscową ludność. Rozdajemy karty pracy ► i polecamy wykonanie zadania 1. Wspólnie sprawdzamy odpowiedzi.

Omawiamy przyczyny wybuchu powstania sipajów oraz okoliczności tworzenia się w drugiej połowie XIX w. oddolnego ruchu na rzecz niepodległości Indii, którego twarzą stał się Gandhi. Prosimy o wykonanie zadania 2 w karcie pracy.

Omawiamy rozwój drugiego największego imperium kolonialnego, czyli Francji. Zwracamy uwagę uczniów na najważniejszą, z punktu widzenia strategicznego, kolonię francuską, czyli Indochiny. Wskazujemy przyczyny, dla których Francja podjęła się interwencji

w Wietnamie i jej skutek, czyli powstanie Związku Indochińskiego. Uczniowie analizują materiał źródłowy zamieszczony w podręczniku (m11, s. 185), a następnie wykonują polecenie 1.

Prosimy o wymienienie konsekwencji kolonializmu:

- › pozytywnych dla Europejczyków,
- › pozytywnych dla ludności tubylczej w koloniach,
- › negatywnych dla Europejczyków,
- › negatywnych dla ludności tubylczej w koloniach.

III. PODSUMOWANIE

Uczniowie wykonują zadanie 3 w karcie pracy.

METODY KONTROLI

Zadajemy pytania:

- › Dlaczego Indie nazywane były perłą w koronie brytyjskiej?
- › W jaki sposób Brytyjczycy traktowali mieszkańców Indii?

PRACA DOMOWA

Oceń politykę Europejczyków względem tubylczej ludności kolonii. Odwołaj się do konkretnych przykładów.